

**SNART GRYR
EIN MORGON**

(oslo)

10g162027

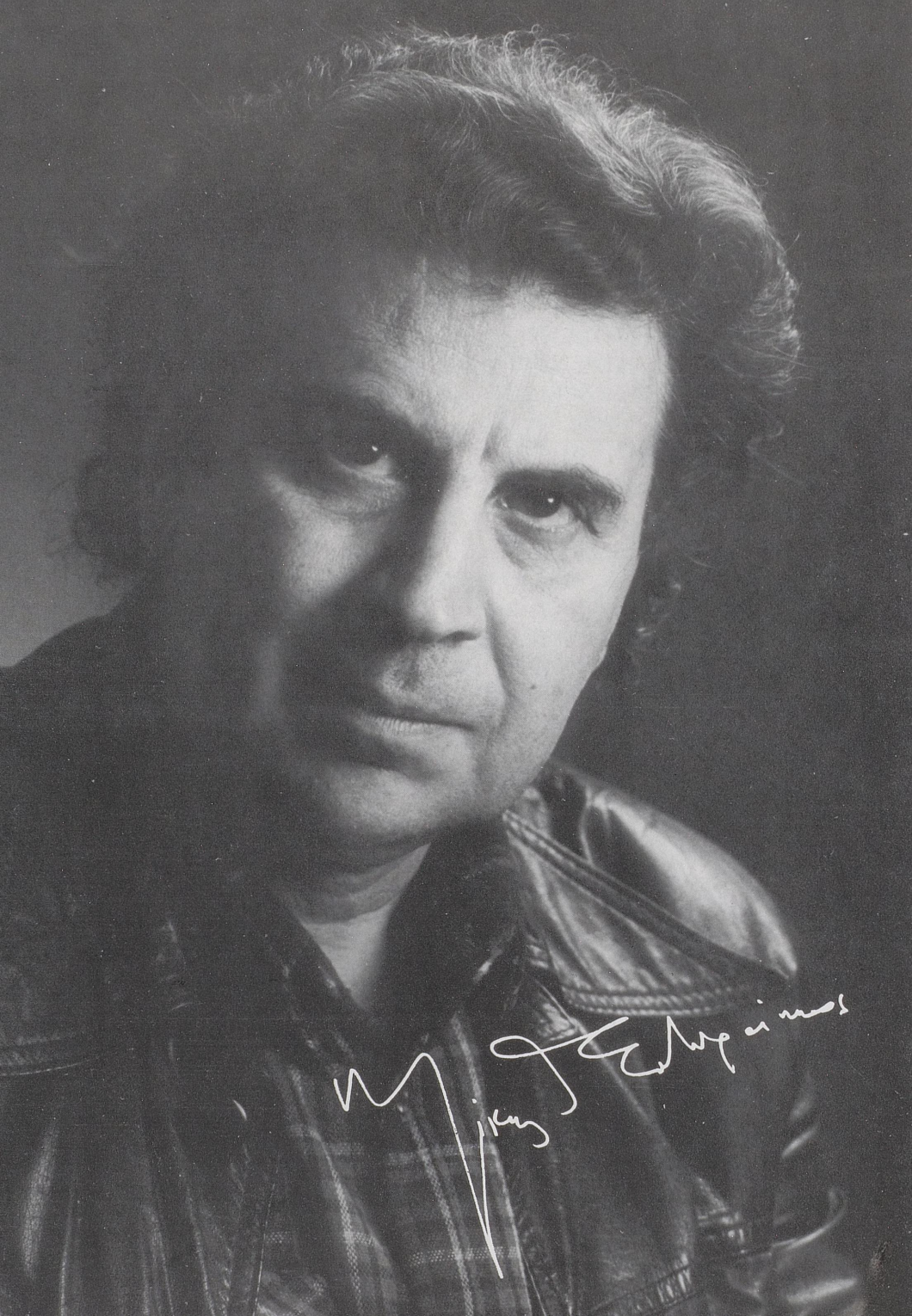
DEG HAR DEI LOGE HUDA FULL

(Tekst: Mikis Theodorakis)

DEG HAR DEI LOGE HUDA FULL
I DAG SÅ LYG DEI JO FOR DEG PÅ NY
OG DEI VIL LYGE ATT I MORGON OG
LØGNENE BLIR SPREIDD' AV DINE FIENDAR
MEN SJØLV GODE VENER
KAN DU IKKJE TRU PÅ

MED FALSKE VONER
HAR DEI FALSKE FYLLT DEG
MEN SJØLV GODE VENER
BYSSAR DEG I SVEVN MED FALSKE LØFTE
KVA GJER DU NO, MED DIN FALSKE DRAUM?
KVA GJER DU NO, MED DIN FALSKE DRAUM?

NO MÅ VI OPNE AUGO
NO MÅ VI SYNGJE SONGAR
NO MÅ VI GRÅTE
OG VI MÅ LIDE
NO MÅ VI SJÅ

W. J. King
John King in novel

EIT INTERVJU MED MIKIS THEODORAKIS

Den framsyninga vi spelar i kveld, hadde urpremiere på Den Nationale Scene i Bergen 14. februar 1981. Sven Henning, som da var teatersjef i Bergen, og Svein Selvig, norsk omsetjar busett i Athen, var opphavsmenn til idéen og ansvarlege for framsyninga der. Under arbeidet med utval og omsetjing vart dei sjølvsagt òg kjende med Theodorakis, som var svært interessert i prosjektet. Kring urpremierer stod Bergen på ende – med gresk meny på eit av dei store hotella, med Theodorakis sjølv til stades, med greske journalistar over alt og stor ståhei. Så vart det suksess òg – raude lyfter, plateinnspelning og det heile. Så stor var suksessen, at da teatret skulle opne den nye Småscenen under jorda, valde dei å setje «Snart gryr ein morgon!» på plakaten på ny. Svein Selvig lykkast å skaffe teatret eit intervju med Mikis Theodorakis til programmet i Bergen – med villig løyve derifrå følgjer no dette intervjuet. Vi må berre leggje til at som alle sikkert veit, har den politiske situasjonen i Hellas endra seg etterat dette intervjuet vart gjort: Andreas Papandreou og hans sosialistar sit no med regjeringsmakta, det meir konservative styret som Theodorakis refererer til, er altså ikkje i regjeringsposisjon for augneblinken. Og blir det ikkje heller på ei stund, om ein skal dømme etter dei kommunevala vi

nyss kunne lese om i avisene! Kva for innverknad det nye styret har hatt på dei tilhøva Theodorakis talar om, kan vi likevel ikkje seie noko om. Men med den vidkjende skodespelarinna Melina Mercouri som kulturminister, skulle ein tru det var vilje til å satse på kulturen! Så til intervjuet:

Under diktaturet til oberstane i Hellas vart du eit symbol i heile verda på kampen for fridomen.

Kvifor trur du musikken og songane dine var så effektive politiske våpen?

– Dette er det einaste spørsmålet eg ikkje kan svare på sjølv, jamvel om eg hadde visst svaret. Forklaringa på dette bør andre enn eg leggje fram.

Mikis Theodorakis er blitt noko av ein myte. Skapar denne myten problem for deg, som komponist?

– Sjølvsagt er myten ei kjelde til problem, ikkje minst av di han har så lite med røyndomen å gjere. Lat oss ikkje gløyme at dei siste åra har Hellas først og fremst vore skodeplassen for ekstremt bitre ideologiske og politiske konfliktrar, etter splittinga på venstresida. Nye politiske rørsler har etablert seg og kjempa for å få sterkare makt, ved å nytte seg – eg vil seie med råskap – av alt som kan vere dei til hjelp. Samstundes har dei slått brutalt ned på alt det som ikkje tener deira mål, som kunne skade dei. Min spesielle situasjon – det at eg har

insistert på å stå utanfor kunstige grupperingar, har ført til at eg er komen i forrykande opposisjon til desse strøymingane, som – alt etter mitt standpunkt frå gong til gong – dels har lova meg opp i skyene, dels har gått til svært hardhendte åtak på meg. Resultatet av alt dette er at størsteparten av grekarane, og særleg dei som er yngre enn 35, har kvart sitt spesielle bilete – og fundamentalt vrange bilete – av kva de kallar «myten», og som i røynda er livet mitt, kva eg har gjort og kva eg har skapt. Livsverket mitt er faktisk ukjent for ein stor del av det greske folket, så merkeleg dette enn må høyrast ut for utlendingar.

I Hellas var du den første som smelta saman poesi og populærmusikk. Kvifor?

– Poesi og musikk har alltid eksistert side om side. Men sidan byrjinga av dette hundreåret er dei to kunststartane blitt skilde frå kvarandre. På den eine sida har vi den utviklinga vi kjenner innan poesien, på den andre sida musikk, som ikkje minst takka vere symfonikarane har funne si eiga uttrykksform. Trass i all den beundring og respekt ein bør ha for verka til dei store komponistane og poetane, så kan ein ikkje sjå bort frå det faktum at dei, når alt kjem til alt, berre når fram til ein svært avgrensa minoritet i samfunnet.

Mi meining har alltid vore denne: Vi må attende til ei samansmelting av musikk og poesi som har appell til massane, det vil seia som vedkjem gjennomsnittsmennesket i

vår tid, sjølvst på visse vilkår. Eit slikt vilkår kan til dømes vere at poesien skal vere levande, at han skildrar kjensler og problem som folk sjølv kjenner. Men òg at musikken, som tar utgangspunkt i ei toneverd som ligg tett opp til folkesjela, utviklar seg, hand i hand med poesien, frå svært enkle uttrykksformer til meir krevjande. Røynslene frå 60-åra i Hellas har synt at vi historisk sett er mogne for slike verk. Om ikkje militærjuntaen og forvirringa som følgde etterpå, var komne imellom, er eg viss på at den greske musikken av i dag ville vore enda rikare og enda djupare knytt til folket.

Kva for ei rolle spelar musikken for ein grekar? Er han berre underhaldning eller fyller han ein sosial funksjon?

– Fram til i dag har iallfall livet synt at musikken, både den tradisjonsrike folkemusikken og populærmusikken, fyller eit djupt behov hos det greske folket.

Kva er dei viktigaste problema i Hellas i dag?

– Generelt kan ein seie at dei problema Hellas slit med i dag, stort sett er dei same som vi finn i alle moderne forbrukarsamfunn, det vil seie økonomiske og først og fremst sosiale. Juntatida, dei djuptpløyande og talrike sosiale omveltningane, fråflyttinga frå bygdene og ut av landet, den dominerande maktstillinga til dei multinasjonale selskapa, får stadig farlegare innverknad på våre nasjonale tradisjonar, vår nasjonale identitet. Det er av denne grunn at dei unge, som er mest kjenslevare, er mest utsette.

Det er nettopp difor at den greske ungdommen av i dag utan tvil er den einaste rørsla, om dei blir organiserte og dynamiske, som kan protestere i landet vårt. Etter mi meining seier det seg sjølv at ein først må finne ei løysing på det demokratiske problemet – for det er ikkje skjedd. Demokratiet i Hellas blir framleis styrt av eit dominerande amerikanokrati. Dette amerikanokratiet har streng kontroll over dei sentrale valds-mekanismane. Difor har dei også makta.

Av og til har ein inntrykk av at dei intellektuelle i Hellas kjempar mot deg. Kvifor?

– Dei intellektuelle har alltid vore imot meg i Hellas. Men det er faktisk eit problem som vedkjem dei, trur eg, og ikkje meg.

Korleis er arbeidstilhøva for ein kunstnar i dagens Hellas?

– Det kjem an på kva for ein politisk og kunstnarleg ideologi

kunstnaren har. Vi lever i ei tid då det har grodd fram ein gigantisk plate- og fjernsynsindustri. Denne industrien har behov for kunstnarar, og dei som bestemmer seg for å tene den politikken som i dag karakteriserer så godt som alle fjernsyns- og plateselskap i verda, dei kan uhyggeleg lett bli både namngjetne og rike. Om dei står i opposisjon til denne dominerande «imperialismen» innan masse-media, er lagnaden deira avhengig av deira verkelege verde, deira motstandskraft, men først og fremst den stønad dei kan oppnå hos folket sjølv. Alt dette har sjølvsaugt òg med politiske haldningar og standpunkt å gjere. Når ein veit at dei som har makta i Hellas framleis er fundamentalt anti-kommunistiske, anti-progressive og anti-demokratiske, då er det ikkje vanskeleg å forstå at livet og arbeidstilhøva for ein uavhengig og progressiv kunstnar er uhyre

vanskelege i Hellas. Om ein så legg til den målmedvitne organiserte motstanden som finst jamvel innan dei demokratiske partia og på venstresida mot den kunstnaren som ikkje er deira eigedom – og den situasjonen er det vel eg er i – då blir skapande arbeid og fri kunstnarleg utfolding så godt som umogeleg i Hellas. Det er vel kan hende nettopp av den grunn at eg nå enda ein gong bur i Paris, der eg fleire gongar har søkt tilflukt. Til dømes etter borgarkrigen, og under juntatida – då det var heilt umogeleg for meg å arbeide fritt i heimlandet mitt.

Likevel er det endringar i den politiske stoda etter juntatida. Har musikken din òg forandra seg? Skriv du stadig kampsongar? Eller kva arbeider du med akkurat nå?

– Den måten det greske folket har teke imot songane mine på, deira gjennomslagskraft utanfor Hellas, og det at musikken min vart forboden under diktaturet, har gjort at det hovudsakleg er denne delen av livsverket mitt folk kjenner til. Men det hindrar ikkje at eg alltid har vore og stadig held fram med å vere ein symfonisk komponist. Eg trur at det er gjennom dei store symfoniske verka mine (symfoniar, oratorium, sonatar og konsertar) eg uttrykkjer meg best og mest fullstendig. Eg har alltid sett på populærsongen som føde for folket. Når det gjeld komponistar, ser eg songen som den fundamentale prøva på det skapande talentet deira. Av di det dreiar seg om eit materiale – lyd – som vi alle har i

overflod ikring oss, så kan kvar einaste ein av oss, om vi ser bort frå god smak og logisk sans, og frå fundamentale lover innan musikk, vere i stand til å «skape» klanglege verk. Men det som etter mi oppfatning gir verket sjel (og utan sjel ville vi hatt lyd-«robotar»), det er evna til å skape eit klangbilete som er originalt og eineståande. Vår aktuelle røynsle har i det minste synt at dette ikkje står fram på ti ulike måtar, heller ikkje på fem eller to, men på ein einaste måte: det melodiske materialet. Melodien. Slik har eg, heilt fram til i dag, trufast følgd to parallelle vegar, både songen og dei meir kompliserte musikalske uttrykksformene.

Frå den perioden då eg skreiv «Epitafios» (1960-åra), har eg skrive verk som byggjer på den moderne songen og den samtidige greske poesien. Denne nye musikken – som til dømes «Axion Esti», etter diktverket av Odyssevs Elytis – ser eg på som eit metasymfonisk musikalsk stadium, der alle dei populære elementa eksisterer side om side med dei symfoniske. I augneblinken er det på marknaden i Hellas eit dobbeltalbum med den musikken eg har skrive til «Ryttarane» («Ippis») av Aristofanes, og som er endå eit døme på metasymfonisk musikk. Parallelt har eg arbeidd med to songsyklusar (om lag 30 songar) som vil kome ut neste år i Hellas. Samstundes har eg nå, her i Paris, gjort ferdig komposisjonen av «Canto General», som i si endelege utforming inneheld 13 delar, og

som vi har til føremål å presentere i Europa – også i Noreg, vonar eg – neste sommar. Vi har alt nå sikra oss kordeltaking frå Sorbonne-universitetet, frå Bretagne, Midi, Barcelona, og frå to svenske kor. Parallelt med alt dette skriv eg på min tredje symfoni for stort orkester, kor og solist, over ein tekst av den største av alle greske poetar, Dionysis Solomos.*

«Snart gryr ein morgon!» er eit utval av songane dine som presenterer utviklinga av populærmusikken din så vel som lidning og glede i heimlandet ditt. Er dette den første gongen at songane dine blir presenterte som ei stort opplagd teaterframsyning utanfor Hellas?

– Det har berre skjedd ein gong tidlegare: I Sverige, i 1974, sette Pi Lind opp ei framsyning, kalla «Dine stridsvogner rustar, men mine songar kjem til å leva vidare» – ei framsyning bygd på musikken min og tekster frå dagboka mi. *Men du har arbeidd mykje for teatret, har du ikkje?*

– Mange av dei viktigaste musikalske verka mine er komponerte for teatret. Det dreiar seg om såvel klassiske som moderne stykke. Av dei klassiske til dømes «Fønikarinnene», «Ajax», «Trojanerinnene», «Lysistrata», «Iketides». Av dei moderne mellom andre «Gisselet», «Englekvarteret», «Eit forrådt folk, eit fiendsleg folk» og «Songen om

den døde broren», ein tragisk folkeopera, som òg var eit viktig våpen i kampen.

Kjenner du Noreg frå før? Synest du det er rart at det er akkurat i dette landet vi nå presenterer deg på dette viset?

– Eg har vore i Noreg fleire gongar, både saman med orkesteret mitt for å halde konsertar og åleine. Under motstandskampen mot militærdiktaturet var eg også i landet, som representant for Den patriotiske fronten. Den gongen fekk eg høve til å møte representantar for ein del politiske parti i Noreg.

I eit gresk avisintervju har du nyleg uttala: «Folket mitt har mista sjela sine venger». Kva var meininga di med dette?

– Som eg har sagt tidlegare, har juntaen, og fallet til juntaen, verkeleg gjort krisa og forvirringa i det greske samfunnet total. Krisa på venstresida, som var den einaste rørsla som kunne tilby ei framtidsvon for arbeidarklassa, har hatt følgjande resultat: folket ser ikkje i dag nokon farbar veg ut av den aktuelle krisa. Dette har naturlegvis fjerna den draumen om ei nasjonal renessanse som gav «sjela sine venger» til folket vårt. Eg trur at vi temmeleg snart kjem til å oppleve nye kritiske hendingar og meir lidning i Hellas, noko som truleg vil viske ut illusjonane og all forvirringa. Først då vil det bli tvinga fram eit opplevd og verkeleg perspektiv att. Men slik situasjonen er i dag, kan diverre ikkje ein engasjert kunstnar tilby stort anna enn eit kunstverk som – kan

*Denne symfonien skreiv Theodorakis ferdig etter at han sende dette intervjuet: 10. januar 1981.

hende ikkje i dag, men iallfall i ein periode då folket si tru på seg sjølv skal byggjast opp att – endå ein gong kan spele ei oppeldnande rolle.

Eg har skrive mine songar for eit folk av di eg trudde at det såg direkte inn i sitt eige andlet i

spegelen, utan frykt. Eg har inntrykk av at dette ikkje lenger er tilfellet i Hellas i dag. Difor er det mitt eige blick eg i dag møter når eg ser fryktlaust inn i spegelen. Og difor held eg fram med livsverket mitt heilt åleine.

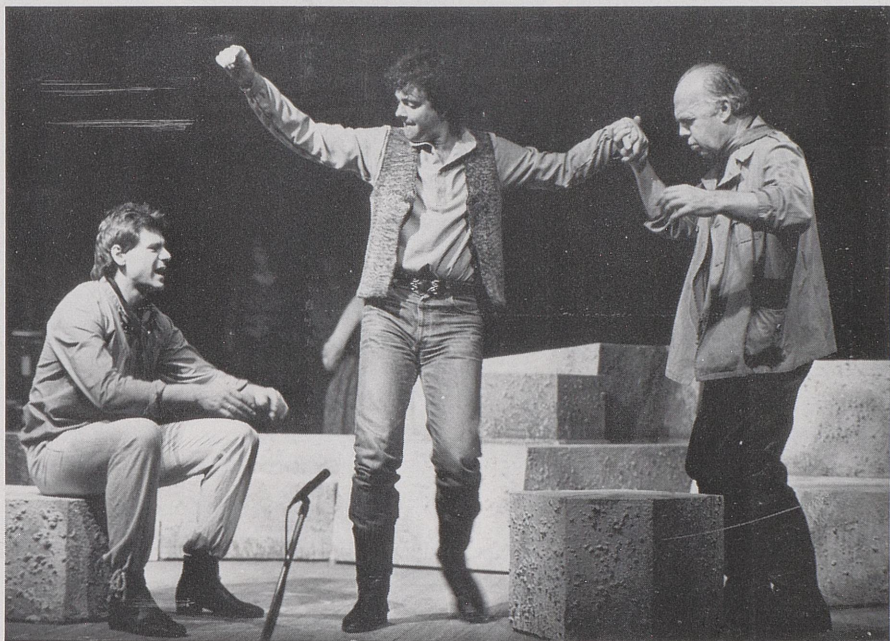
STUTT OM MIKIS THEODORAKIS

Mikis Theodorakis, gresk komponist fødd 29. juli 1925. Han vart tatt opp ved musikk-konservatoriet i Athen i 1942, men samstundes tok han del i motstanden mot den tyske okkupasjonsmakta og engasjerte seg på partisanane si side under borgarkrigen. Trass i fleire fengselsopphald og deportasjonar, m.a. til «omskoleringsleiren» på øya Makronisos i 1948–

49, fullførte han studia sine. Den viktigaste komposisjonen hans frå denne tida er ein symfoni i tre satsar (komponert i åra 1948–52), der ein anar ein personleg stil ved sida av påverknaden til dømes frå Sjostokovitsj og allusjonane til gresk folkemusikk. Frå 1954–59 budde Theodorakis hovudsakleg i Paris, først som elev ved musikk-konservatoriet. I desse åra blir han

øg påverka av komponistar som Bartok og Stravinskij. Dette kjem spesielt til uttrykk i tonediktet «Kong Ødipus», balletsuiten «Antigone», ein klaverkonsert og andre verk frå perioden. Samstundes fekk Theodorakis viktige

Musikken til Theodorakis vart forboden etter militærkuppet i Hellas i 1967, og han vart sjølv arrestert stutt tid etter. I 1970 fekk han løyve til å forlate Hellas, og han nytta åra som følgde til verdsomspennande turnéar. Både før og

impulsar frå den «nygreske» skolen, rebetiko-musikken og folkesson-garar (i første rekkje Bithikotsis), og han gjorde bouzoukien til det fremste akkompagnements-instrumentet. Han skreiv fleire songsyklusar, med «Romiosini» (tekst Ritsos frå 1966) som eit høgdepunkt. Trass i eit klart folkeleg utgangspunkt har musikken til Theodorakis ei medviten kunstnarleg haldning, boren fram av ein tilsynelatande uuttømmeleg melodisk inspirasjon.

etter fallet til juntaregimet i 1970, har han komponert vidare med ubrotten kraft. Alt medan han sat i fangenskap kom kantatane «Katastasi poljorkias» (Omlægringstilstand) og «O ilios ke o chronos» (Sola og tida), oratoriet «Emvatirion pnevmatikon» (til tekst av Sikelianos) og ei rekkje kampsongar.

Vokalverk av skiftande format og karakter vart samla under tittelen «Arkadia» (I-X). I eksiltida vart «Canto general» (til tekst av

Neruda) fullført, eit verk som med sterkare integrasjon av stilelement oppfyllar intensjonane frå «To Axion Esti» (til tekst av Elytis). Etter han kom heim til Hellas, følgde det episk-satiriske oratoriet «O exthros laos» (til tekst av Kabanelis frå 1975). Ved sida av arbeidet langs denne lina, som han sjølv kallar «metasympfonisk», har han heldt fram med å komponere viser og songar. Han har funne fram til ei breiare form med innslag av resitasjon i «Nichta Thanatou» (frå 1974 til tekst av Eleftheriou) og «Ballades» (frå 1975 til tekst av Anagnostakis). Theodorakis har hatt ein uvanleg høg produksjon, og han er framleis i dag ein komponist i vital og ekspansiv utvikling, med ein medviten distanse både til kommersielle og politiske påverknader.

Han står sentralt i kulturlivet i heimlandet, og har hatt ein umåteleg stor innverknad på yngre greske komponistar. Blant dei større verka som ikkje er nemnde ovanfor, vil vi dra fram desse: frå scenemusikken «I jtonia ton angelon» (Englekvarteret) og «To tragoudi tou nekrou adelfou» (Songen om den døde broren) – begge til tekst av Kabanelis frå 1962, og songsyklusane «Arkipe-lagos» frå 1959 (i hovudsak eigne tekster), «Epifania» frå 1959 (tekster av Seferis), «Mikres Kiklades» frå 1963 (tekster av Elytis) og «Mauthausen» frå 1966 (tekster av Kabanelis). Theodorakis har òg skrive artiklar, kampskrift, dikt og mangt anna.

(Kjelde: Cappelens
Musikkleksikon)

SNART GRYR EIN MORGON!

Ein kveld med Mikis Theodorakis

Songar av Mikis Theodorakis i utval og samansetjing ved

SVEIN SELVIG og SVEN HENNING

Omsett frå nygresk av SVEIN SELVIG

Tilrettelegging og regi: INGEBJØRG SEM

Scenografi og kostyme: GUNNAR ALME

Koreografi: JON BERLE

Musikalsk leiing: LAKIS KARNEZIS

Musikalsk innstudering: TOR HULTIN

Korarrangement: LAKIS KARNEZIS og TOR HULTIN

Repetitør: PER HUSBY

Greskspråkleg rådgevar: ANASTASIOS DIMITRAKOPOULOS

Inspisient og turnéleiar: EGIL ROLLAND

Sufflør: ASTRID HELLESEN

Lysmeister: MARIANNE THALLAUG WEDSET

Scenemeister: KARL OTTO TANGEN

Ein pause

Turnépremiere på Fagernes 1. november 1982

Dei som er med:

LASSE KOLSTAD

ØIVIND BLUNCK

SVEIN TINDBERG

TONE RINGEN

BRIT ELISABETH HAAGENSLI

HEGE TUNAAL

I orkestret:

LAKIS KARNEZIS (bouzouki), RONNY GYLLENSTEN (gitar),

PER LØBERG (bass) og GUNNAR AAS (slagverk).

Programomslag: Gunnar Alme

Programredaksjon: Halldis Hoaas

Foto: Frits Solvang

Trykk: Oslo Offset, for omslaget Enersens Trykkeri A/S

FØRSTE AKT

1. SNART GRYR EIN MORGON! (tekst: Jorgos Seferis) alle

Songar om kjærleik:

2. APRIL (tekst: Mikis Theodorakis) alle
3. VÅR KJÆRLEIK FRAUS I HEL (tekst: Nikos Gatsos) Tone
4. MARINA (tekst: Odyssevs Elytis) Øivind
5. MANNDOMSBALLADE (tekst: Kostas Varnalis)
Lasse – og jentene og Øivind
6. VOGGESONG (tekst: Kostas Virvos) Brit Elisabeth

Songar om svik:

7. TOGET (tekst: Manos Eleftheriou) Hege
8. DEN LINNE VINDEN (tekst: Odyssevs Elytis) Svein og Tone
9. EG SONG EINGONG (tekst: Nikos Gatsos)
Brit Elisabeth, Tone og Hege

Songar om død:

10. KVAR ER HAN FLOGEN, GUTEN MIN? (tekst: Jannis Ritsos) Hege
11. KJERNEKAR (tekst: Mikis Theodorakis) gutane
12. ALDRI NOKON GONG (tekst: Mikis Theodorakis) alle
13. DEI SOM FØRST MÅTTE DØY (tekst: Alekhos Panagoulis) alle

Songar om kvardag:

14. KOR BITTER DU SER UT (tekst: Manos Eleftheriou) gutane
15. KVAR MORGON (tekst: Manos Eleftheriou) Hege og Svein
16. HER I VÅRT FATTIGSTROK (tekst: Manos Eleftheriou)
Tone, Brit Elisabeth og Lasse
17. DEG HAR DEI LOGE HUDA FULL (tekst: Mikis Theodorakis)
alle

ANDRE AKT

Balladen om Mauthausen:

1. HØGSONGEN (tekst: Jakovos Kabanelis) Øivind og alle
2. ADONIS (tekst: Jakovos Kabanelis) Hege
3. RØMLINGEN (tekst: Jakovos Kabanelis) Tone
4. NÅR KRIGENS HELVETE ER SLUTT (tekst: Jakovos Kabanelis)
alle
5. HØGSONGEN alle

Songar om avskil:

6. HEIMLAUS (tekst: Dimitris Christodolou) Lasse
7. SKUTA LIGG PÅ LEI (tekst: Mikis Theodorakis) Øivind
8. ZORBA Lakis
9. VÅR LØYNDE STRAND (tekst: Jorgos Seferis) Tone

Songar om fangenskap:

10. FANGELEIREN OROPO (tekst: Mikis Theodorakis)
Brit Elisabeth og Øivind
11. FLAGGERMUS (tekst: Manos Eleftheriou) Hege
12. VINDAUGET LET VI ATT (tekst: Manos Eleftheriou) alle
13. MARGARITA-MARGARO (tekst: Mikis Theodorakis) Svein
14. TÅRER (tekst: Dimitris Christodolou) alle
15. VI ER TO (tekst: Mikis Theodorakis) alle
16. SLAKTERIET (tekst: Mikis Theodorakis) Brit Elisabeth
17. NO NÅR TIDA STÅR STILLE (tekst: Mikis Theodorakis) alle

Finale:

18. SNART GRYR EIN MORGON! (tekst: Jorgos Seferis) alle
19. BREVET (tekst frå fengslet) alle

VÅR LØYNDE STRAND

(Tekst: Jorgos Seferis)

VÅR LØYNDE STRAND LÅG SKIR OG MJUK
KVIT SOM EI LITA DUVE
DER TØRSTA VI I SOLDØGN LJUVE
MEN KJELDA VÅR VAR SJUK
DER TØRSTA VI I SOLDØGN LJUVE
MEN KJELDA VÅR VAR SJUK

VI KYSSTE DRAUMAR SMEIKT' AV HAV
SKREIV HENNA NAMN I SANDEN
TAKK GUD AT BRISEN FAUK MOT STRANDA
OG STRAUK UT KVAR BOKSTAV
TAKK GUD AT BRISEN FAUK MOT STRANDA
OG STRAUK UT KVAR BOKSTAV

KOR HUGEN SONG, KOR HJARTET BRANN
VI LEVDE LIVET NAKNE
MEN VI TOK FEIL OG MÅTTE VAKNE
- OG STRAND OG SJEL FORSVANN
MEN VI TOK FEIL OG MÅTTE VAKNE
- OG STRAND OG SJEL FORSVANN

BOUZOUKIEN – FRÅ BULA TIL KONSERTSALEN

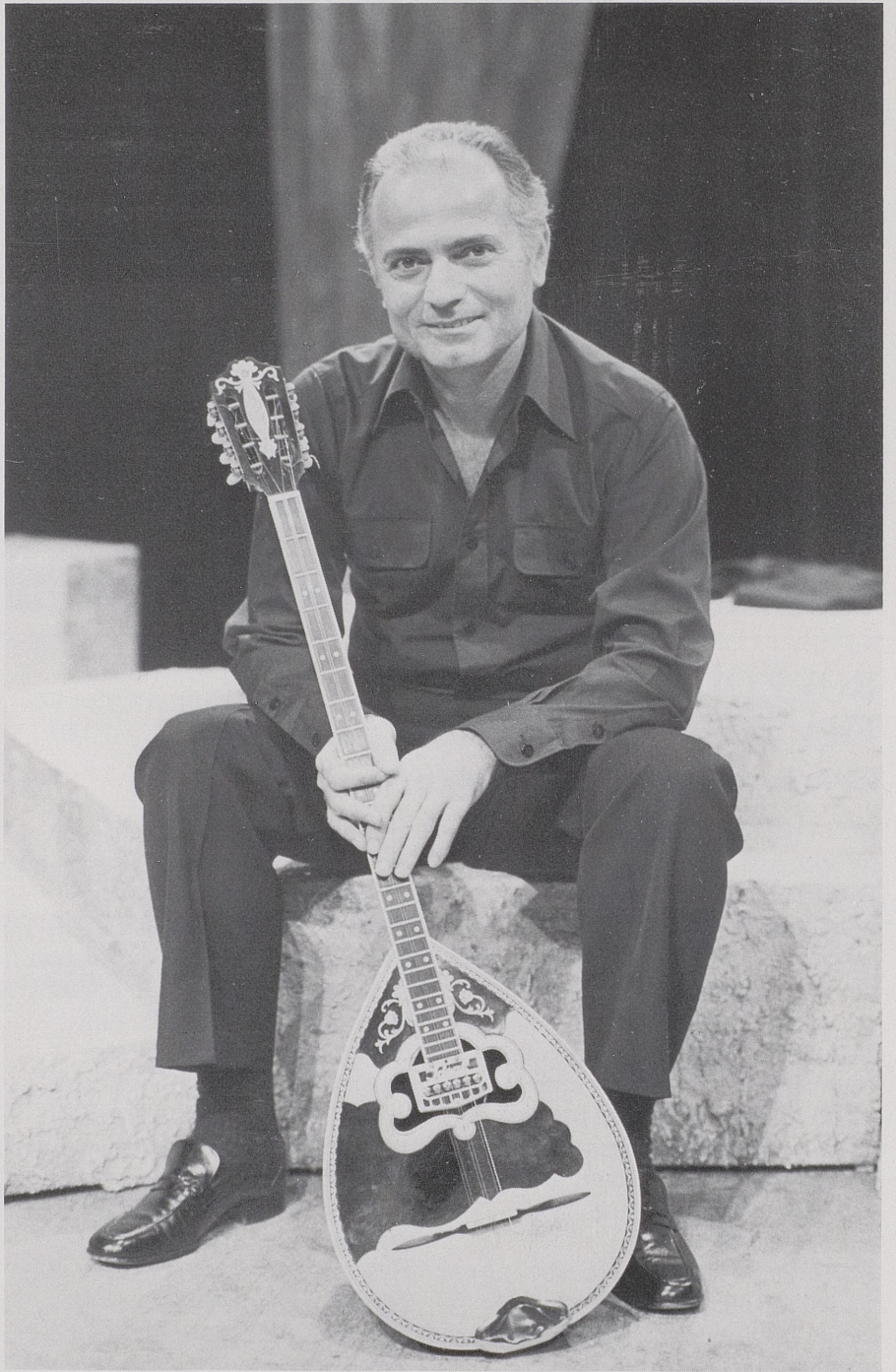
Lakis Karnezis intervju av Anne Synnevåg

Meir enn noko anna er gresk musikk bouzouki.
Lakis Karnezis har tatt turen heilt frå Athen for å traktere det vidgjetne greske instrumentet i denne framsyninga. Karnezis har ord på seg for å vere den fremste virtuos i Hellas på bouzouki i dag. Han er 45 år og har spela med Mikis Theodorakis sidan byrjinga på sekstitalet. Eg bad han fortelje litt meir om kva musikken til Theodorakis har hatt å seie i heimlandet hans.

– Mikis' musikk er ikkje tradisjonell folkemusikk. Jamvel om han er fast forankra i folkemusikken, er dei musikalske uttrykks-

formene som Mikis nyttar, meir avanserte. Han har sjølv bakgrunn i klassisk musikk.

Mykje av løyndomen bak Mikis' store suksess i Hellas ligg i at han følte tida på pulsen. Han oppfatta straumdraga i det greske samfunnet og makta å skape ein musikk som greip rett inn i samtida. I tidlegare år var vilkåra for nyare gresk musikk ganske skrale. Som i mange andre europeiske land var det utanlandsk musikk som dominerte marknaden. I Hellas var det mest indisk populærmusikk med greske tekster til. Denne musikken var i ferd med å fortrenge den greske musikken i

slutten av femtiåra. Dette var situasjonen da Mikis slo igjennom. Mikis skapte ein ny gresk musikk. Og han gjorde det ved å ause av kjeldene til folkemusikken.

Arbeidet hans utgjorde det viktigaste straumdraget i denne nye musikken som vart skapt i Hellas på 60- og 70-talet. Ein musikk som er folke-eige i Hellas i dag.

Kan vi takke Mikis Theodorakis for at bouzoukien ikkje hamna på folkemuseet undervegs?

– Nei, bouzoukien ville nok ikkje vore på museum same kva. Men han ville heller ikkje vore å finne på konsertar eller for den saks skuld på teaterscenen. I femtiåra var bouzoukien berre å finne i danseorkester. Han vart brukt i lånte indiske låter og i den ekte nasjonale folkemusikken. Men elles hadde han ingen plass i gresk musikkliv. Her var det Mikis kom inn i билетet. Han gav bouzoukien nye musikalske uttrykk. For jamvel om bouzoukien er nasjonalt folkeinstrument nummer ein, hadde han lite prestisje. Bouzoukien hadde lenge vore sett på som eit «vulgært» instrument, ja, i ein periode var han til og med forboden. Når Mikis introduserte bouzoukien i meir avansert musikk, møtte han mykje motstand i såkalla danna konservatorieklassar.

For i tidlegare tider hørde bouzoukien heime i den athenske underverda, han var instrument for døgeniktar og hasj-røykarar. «Men har bouzoukien skuld i det?» spurde Mikis: «Kniven kan òg nyttast til ulike føremål, både til å

drepe og til å skjere brød med. Eg aktar å nytte bouzoukien til mine føremål.» Og slik vart det. Mikis introduserte bouzoukien til og med i klassisk musikk. Da vi i 1964 skulle uroppføre det symfoniske verket «Axion Esti» (musikk til diktsyklusen av same namn, skriven av Nobelprisvinnaren Odyssevs Elytis), var det somme musikarar i orkestret som pakka saman og gjekk da dei oppdaga at eg var der med bouzoukien. Å spele i eit orkester saman med bouzouki var støytande.

Kva for rolle spelar tekstene i Theodorakis sine songar?

– Etter mi meining er teksta det viktigaste i den folkelege songen eller visa. Eg er samd med Mikis når han seier: «Den lette populærmusikken hjelper folk til å gløyme. Men folkesongen får dei til å hugse. Han eggjer tanken.» Ikkje misforstå meg. Eg seier ikkje at vi ikkje treng populærmusikken. Men det var først og fremst gjennom tekstene som Mikis brukte, at han fekk publikum i tale. Dei vart glade i ein musikk som greip inn i deira røynelege verd, som sa dei noko om deira daglege liv.

Apropos tekstene. Lyrikken er kan hende den viktigaste skjønnlitteræregenren i Hellas i dag. Det finst vel knapt noko land i Vest-Europa der det skrivast og lesast så mykje lyrikk. Har Mikis Theodorakis hatt noko å seie her, trur du?

– Ja, så avgjort. Mikis førte lyrikken ut til folket. Han har sett musikk til det beste som er skrive av nygresk lyrikk frå mellomkrigstida og fram

til i dag. Det finst òg andre greske komponistar som har gjort det same. Den viktigaste blant dei er Manos Hatsidakis. Likevel – den kolossale produksjonen og den store breidda gjer at eg trur det er rett å seie at Mikis har gjort den største innsatsen på dette området.

Sjølvs blir du i dag rekna som den dyktigaste bouzoukispelaren i Hellas. Men du fekk aldri noka musikkutdanning?

– Nei, eg kan ikkje ein gong noter. Eg er sjølv lært på bouzouki. Eg voks opp i eit fattig arbeidarstrok kalla Kokkinia nær hamnebyen Pireus. Vi hadde nok med å klare oss gjennom okkupasjonen og borgarkrigen som følgde. Det vart lite med skole i det heile.

Korleis byrja du å spele?

– Eg lærte å spele gitar som tolv-

åring da eg arbeidde som ryddegut i ein barbersalong. Litt seinare fekk eg hendene i ein bouzouki og dermed var det gjort. Sidan har vi halde saman.

Dei første tre åra var publikummet mitt kundane i salongen. Femten år gammal fekk eg den første spelejobben på ein taverna. Så gjekk det slag i slag, om nettene på tavernaer og nattklubbar til det grydde av dag og deretter til studio og plateinnspelningar. I 1961 kom eg første gongen i kontakt med Mikis, og sidan har eg spela fast for han.

Og du blir aldri lei av å spele bouzouki?

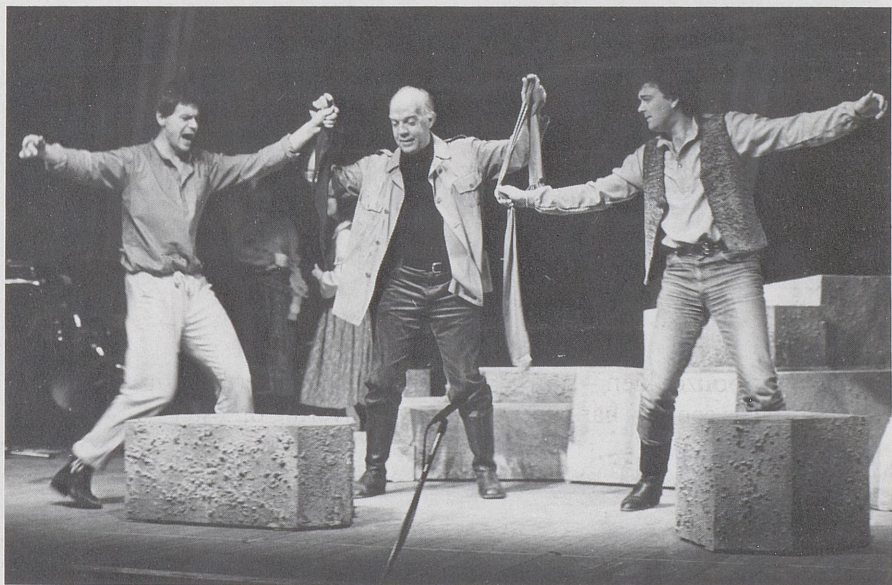
– Du kunne like gjerne spørje meg om eg er lei av livet, ler Lakis hjarteleg. Men ikkje utan ein glimt av alvor.

STUTT OM BOUZOUKI

Gresk langhalsa lutt som oftast blir brukt i folke- og populærmusikk. Eldre eksemplar kan minne mykje om dei arabiske luttane (namnet liknar, «buzuk» på arabisk!). Bouzoukien er lang og smal med ein hals som går direkte over i skruveboksen. Den tradisjonelle bouzoukien – som Lakis Karnezis spelar – har tre doble strenger. Vanlegvis er kroppen pæreforma, med kvelvd botn og fine mønster i vekselvis lyse og mørke tresortar. Lydholet er – som på tilsvarande arabiske

og tyrkiske instrument – merkeleg lite. Moderne bouzoukiar er blitt påverka av den italienske mandolinen både når det gjeld klang, utsjånad og speleteknikk. Dessutan blir det stadig meir vanleg med elektrisk forsterking, særleg i populærmusikken. Men takka vere Theodorakis, er bouzoukien i dag eit fullverdige orkesterinstrument – ikkje berre danseinstrument!

(Kjelde: Cappelens
Musikkleksikon)

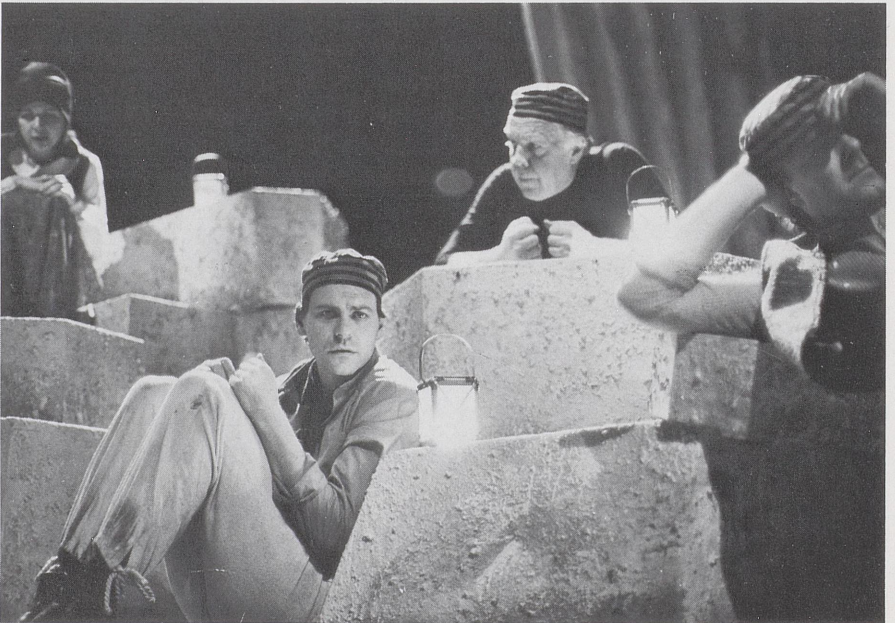

STUTT OM FORFATTARANE

Som oversynet over songane i framsyninga viser, er mange av tekstene skrivne av Mikis Theodorakis sjølv. Han har ein ganske stor litterær produksjon bak seg – i tillegg til musikken. Blant dei andre namna er to Nobelprisvinnarar: Jorgos Seferis (1900–71) som fekk prisen i 1963 og Odyssevs Elytis (fødd 1911) som fekk han i 1979. Kostas Varnelis (1884–1976) er nestoren – ikkje berre som diktar, men òg som samfunnskritikar. Så seint som ved juntakuppet i 1967 vart dikta hans forbodne som farlege og han sjølv arrestert. Nikos Gatsos er av same generasjon som Elytis – han er fødd i 1911. Best kjend her heime – ved sida av prisvinnarane – er truleg Jannis Ritsos (fødd 1909). Meir enn nokon er han blitt ståande som fridoms-kjemparen blant greske lyrikarar, og han har betalt for overtydninga si og for dikta sine med tortur,

fengsel og deportasjonar – slik Theodorakis har måtta betale. Alekhos Panagoulis er kanskje blitt mest kjend dei siste åra – etterat han i 1975 døydde i ei mystisk bilulykke. Han hadde nett kome ut av fengsel, etter år bak murane for eit attentat mot Papadopoulos i 1968. Den vidkjende italienske journalisten Oriana Fallaci skreiv boka «En mann» om Panagoulis – boka er seinare filma. Ho kom på norsk for eit par år sidan. Manos Eleftheriou, Kostas Virvos og Dimitris Christodolou står òg sentralt i moderne gresk lyrikk. Ein plass for seg sjølv har likevel Jakovos Kabanalis – tekstene til «Balladen om Mauthausen» er skrivne av han, og byggjer på røynslene hans frå fangenskapet i Austerrike under andre verds-krigen. Han er elles kjend ikkje berre som lyrikar, men òg som dramatikar.

TÅRER

(Tekst: Dimitris Christodolou)

VI ER EIT DJUPT OG VELDIG HAV,
VI ER SÅ LANGE BÅRER,
VI ER EI DJUP OG EINSAM GRAV,
VI ER SÅ MANGE TÅRER.

DET GRÆT I OSS EI ELV AV BLOD,
DITT SÅR KAN ALDRI BØTAST,
MEN ELVA FLØR TIL HAV AV BLOD
NÅR VÅRE LEPPER MØTEST.
MEN ELVA FLØR TIL HAV AV BLOD
NÅR VÅRE LEPPER MØTEST.

VI ER EI STRAND DER SJELA FRYS
OG INGEN MÅNE VAKAR,
VI ER EI BØN OM MORGONLYS
- OG NATTEMØRKRET KLAKAR.

DET GRÆT I OSS EI ELV AV BLOD,
DITT SÅR KAN ALDRI BØTAST,
MEN ELVA FLØR TIL HAV AV BLOD
NÅR VÅRE LEPPER MØTEST.
MEN ELVA FLØR TIL HAV AV BLOD
NÅR VÅRE LEPPER MØTEST.

DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

(Tekst: Alekhos Panagoulis)

KAMPEN SKAL HALDE FRAM, KJEMP KAMERATAR
DEI SOM SÅDDE VÅR VON ER DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

KAMPEN SKAL HALDE FRAM, KJEMP KAMERATAR
DEI SOM SÅDDE VÅR VON ER DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

GRÅT INGEN TÅRER MEIR, GRAVA ER SKALKA
FOR DEI GJØDSLÅ VÅR FRIDOM DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

GRÅT INGEN TÅRER MEIR, GRAVA ER SKALKA
FOR DEI GJØDSLÅ VÅR FRIDOM DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

SIGERENS BLOM BLØMER PÅ GRAVA
DET ER EIT BOD FRÅ DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

SIGERENS BLOM BLØMER PÅ GRAVA
DET ER EIT BOD FRÅ DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

SVARET VI GIR DEI ER SAMHALD OG STYRKE
DÅ KAN DEI KVILE I FRED DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

SVARET VI GIR DEI ER SAMHALD OG STYRKE
DÅ KAN DEI KVILE I FRED DEI SOM FØRST MÅTTE DØY

Det Norske Teatret